

FROM ALPHA TO ARGHEZI

Carmen-Elena FLOREA, PhD Candidate, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș

*Abstract : **Grand Alpha and Arghezi.** Alexandru George is a rebellious writer who used to find the pleasure of hidden revolutionary answers, to any of his possible critics. A reason indeed to pay a great tribute to one of his favourite predecessors, Tudor Arghezi, in a substantial work, Grand Alpha, first published in 1970. The essay is nothing but a treasure of 15 chapters aiming a diversity of unique themes: Arghezi vs. Eminescu, the poet's endless debut, the perspective of the folklore as seen in poetry, contemporary acceptance and the (un)expected reactions; we go on with Arghezi in the mirror of his own lyrics, then searching for divinity and being accused of satanic shadows in writing. Not to mention the taste for the pamphlet, a soul print transferred in a living creation. All in all, an intriguing vision, an unexpected analysis from a nowadays writer to a 20th century genius. However, the parallel drawn in the present work is far from solving an intimate aspect of modernism facing postmodernism, subjective ideals challenging me to discover any ultimate subversive conjunction. The essay develops a disposal for reflection, though literature itself openly interferes with criticism. There could be lines seen in a different light or from an impossible angle. Thus, one might reveal, sometimes express, infinite possibilities of interpretation. To sum up, Alexandru George is steadily searching for deep roots of Arghezi's esthetic views, starting with his native background, coming up with his whole and hard to call spotless life experience, then, not really ending, in a proper way. Still, he invites his public to a positive judgement, instead of giving solutions. Well chosen titles, such as Who is the living and real man?, Was it really me, wasn't it for me?, The most stupid of me or The Wizard speak from themselves.*

Keywords: reflection, expectation, experience, subjectivity, ideal

Argument

Alexandru George este unul dintre scriitorii rebeli, care și-a găsit plăcerea răspunsului răzvrătit, dat eventualilor detractori, într-o critică de tip subiectiv, prin raportare la literatura pe care a practicat-o. Jocul postmodernistului de-a observația adâncă își găsește răspunsul în tipul de eseu-laudatio adus unui preferat, Tudor Arghezi. Lucrarea *Marele Alpha*, dedicată înaintașului de excepție, a fost publicată în 1970, adică la trei ani de la dispariția maestrului. Alegerea titlului este explicată în postfața la ediția a II-a, din 2005, de însuși cel care l-a ales: *Miron Radu Paraschivescu, unul dintre cei mai tenaci detestatori ai lui Arghezi, tocmai salutase reînvierea unui Blaga sau Bacovia, afirmând că, în sfârșit, ne-am scăpat de A și am ajuns la alte litere ale alfabetului. ...Alpha e un pseudonim folosit cândva de marele poet pentru motive pe care el nu le-a dezvăluit niciodată. D. Caracostea, amintindu-l în diatriba sa antiargheziană, îl numește așa pe fostul său coleg de gimnaziu.*

Paginile grupate în 15 capitole par a construi o structură mentală circulară, aptă să pună valorile la locul lor, parțial ironic. Titluri de cuprins precum *Care-i omul viu și adevărat?*, *Vraciul sau Eu eram?* *Eu nu eram?* pot induce în eroare un cititor neavizat. Ce să mai spunem de numele primului dintre ele, care îl reia pe cel de pe copertă - pro Arghezi, în

opozitie cu ultimul, prinos de modestie - *Eu cel mai prost*, autoflagelare a lui Alexandru George. Dacă, cel puțin la propriu, cei doi au respirat același aer, bucureșteni deopotrivă, nu ne este greu să explicăm patima voalată a celui mai tânăr, dornic să șteargă orice discurs defăimător venit de oriunde, de-a lungul timpului, la adresa poetului *Cuvintelor potrivite*. Este impresionantă organizarea materiei în *Marele Alpha*, o carte aproape de buzunar, căreia nu pare să-i fi scăpat nimic din ceea ce i-ar fi plăcut și celui implicat critic, altminteri exigent observator, când venea vorba de acceptarea vreunei recenzii a operei sale. O temă cvasiactivată, atât de cunoscători, cât și de pseudoscolastici, *Arghezi vs. Eminescu*, beneficiază de o perspectivă transparentă, de această dată. Fiecare dintre cei doi coloși este situat corect și obiectiv pe un pedestal recunoscut, urmărindu-se antinomii profunde, justificând actul de creație și descoperindu-se, cu atât mai interesant, punți nebănuite. Dublul debut al lui Arghezi, cel uitat de vreme, de la 16 ani și cel greu, de la 47 de ani devine o tentantă obsesie explicabilă, în spiritul lui Alexandru George. Arghezi se decodifică acum trăind o spaimă perpetuă a debutului. Oricare nouă tipăritură, insolită în raport cu precedentă, este receptată ca un debut, prin reinventarea autonomă și trudnică a păcătosului răzvrătit. Sunt trecute în revistă opinii critice aparținând consacraților Eugen Lovinescu, Vladimir Streinu, George Călinescu, Eugen Ionescu. Analiza experienței monahale argheziene sau dezvoltarea raportului liricii sale cu folclorul, din prisma originii scriitorului, completează pasajele dense dedicate pamfletarului Arghezi. Poetul de vorbă cu sine, între retorism și antiretorism, anticipează reprezentările sale patetice și radicale, privind suportul dramei intelectuale. Creator prolific de autoportrete în versuri, se declară spontan împotriva jurnaliștilor, ajunge recunoscut simpatizant al unor confrăți și se trădează indignat de alții, culminând, din perspectiva unui recunoscut critic, cu un antiblazon de satanism liric. Repere bine stabilite de autorul *Marelui Alpha*.

Și, totuși, ce a dezvăluit Alexandru George, ce a văzut la Tudor Arghezi, spre a puncta ineditul? Iată confesiunea sa, așezată în primele pagini: *A scrie despre el... e, la prima vedere, un act temerar sau superfluu. ...Travaliul stăruitor și devotat al criticii nu vine să adauge totdeauna operei artistice sporul cunoașterii. ...Comentariul și exegeza se suprapun uneori numai ca o zgură de prejudecăți, ...de false adevăruri, ce au totuși, din nefericire, realitatea lor - iluzoria lor autonomie.*

Justificare argheziană

Conul de penumbră în care s-a adâncit Arghezi postum l-a determinat pe Alexandru George să reacționeze editorial, explicând fenomenul printr-o plată nedreaptă a destinului, care a rememorat intervalele neregulate ale intervențiilor publice aparținând recunoscutului poet. Modestia celui care aparent era un ironic incurabil a fost demascată de polemica discreție-investigație a curioșilor cunoscători, care au sesizat nostalgia reală, dincolo de confesiunea-i amară: *M-am eliminat sută la sută din mine, lăsând să se vadă numai părțicica lui Dumnezeu*. Deși reputat, în ochii lui Lovinescu, Arghezi a fost privit circumspect, prin raportare la Eminescu. Emancipării moderniste a celui dintâi nu i se potrivește antieminescianismul cu care mulți au împovărat epoca. Ierarhia valorică nu-și găsește locul printre contribuabilii individuali, care scriu cu penelul sufletului și al minții, nicidecum sub sabia etapizărilor. Eminescu este izvorul românesc strâns în tezaur precoce, Arghezi rămâne trudnicul martor al diversității lirice, poetul cu tot atâtea fețe, câte versuri dăruite. *Din bube*,

*mucegaiuri și noroi, el a clădit prin cuvinte potrivite opera universală gândită sincer ca o cântare omului. A-ți codifica sufletul ori a transcrie emoțional suferința și sublimul lumesc înseamnă mai mult decât o simplă creație, devine confesiune intimă, poate dezorientată, care nu se mai reclamă imediat ca publicație necesar cotidiană. Este și motivul pentru care Alexandru George revelează *dinamismul formelor amalgamate și aglomerate haotic, absența totală a spiritului ordinator*. Arghezi plasează linear viața în formele ei cele mai neașteptate, grație formației sale intelectuale și, în special, prin intensitatea spiritului etern și migălos căutător de inedit. Versurile sale au o adresabilitate generală, cu condiția să fie inspirat selectate. Citiți *Zdreanță*, înnobilați-vă cu psalmi, reflectați cu *peizaje*, școliți-vă constant cu *Creion*. Neliniști poetice traduse în versuri simple, tocmai prin complexitatea pe care o deschid. Altfel spus, tertip eminescian. Dacă Luceafărul a invadat paginile românismului cu măiestrie filosofică sau cu naționalism expresiv, cucerind și educând imperturbabil, Arghezi a învățat să tacă atunci când căutările, a se citi cercetarea, deveneau negație prin admonestări nefirești. Reproșul pare o definiție a dezinteresului, un refuz al libertății conceptuale, ceea ce nu poate armoniza cu o culminare postumă a recunoașterii unui artist, de altfel, expectabilă.*

Tocmai de aceea, George suspectează geniul eminescian ca fiind guvernat de un *duh suprauman, indiferent, glacial și autotelic*, influențându-l să le răspundă scepticilor, celor care l-au nedreptățit pe Arghezi, oferindu-le și sugerându-ne calea, astfel încât *să putem merge mai departe*.

Autonomia nondebutului

Asupra travaliului debutului încercatului modernist se apleacă autorul eseului critic *Marele Alpha* în capitolul *Am intrat în viața expresiei cu zăticnire*. Am ales să analizez perspectiva sa critică din prisma nondebutului, transformând conotația aparent antonimică a compusului într-o percepție metaforică a termenului, voit perpetuată. Nu despre lipsa cunoașterii publice este vorba, ci despre perfecționismul arghezian, care asertează exigența cititorului cu propriul bun simț, interpretat ca teamă sau nonvaloare. Unei susceptibilități subiective acceptate, cu siguranță, de înțeles, i s-a aliat acel tip de critică inoportună, delectându-se strict cu dezrădăcinarea motivelor care au condus la apariții argheziene repetat inedite, în tipărituri la început sporadice, ulterior voluptuoase și răzbunător prolifică. Pagina introspectivă contemporană va nota o primă apariție în *Liga ortodoxă*, din 1896, cercetare pe care i-o datorăm lui Șerban Cioculescu. La 16 ani, reprezentantul unui sfârșit de secol dezvăluie preferințe parnasiene și amprente eminesciene, absolut demonstrabile. Reacționează, însă, Alexandru George, extrem de convingător: *Apariția lui Ion Theo în Liga ortodoxă nu reprezintă un adevărat debut. Autorul nu a pomenit niciodată cu plăcere despre aceste încercări; de vreo publicare a lor nici nu poate fi vorba...* Cel puțin sub raport teoretic, tentația acceptabilității imediate este oportună. Astfel, în 1896, vine botezul publicistic în *Viața nouă* cu un alt pseudonim, Ion Th. Arghezzi. Căutări, căutări. Reiterarea momentului este consemnată de biografi în 1904, cu semnătura Tudor Arghezi și cu împăcarea unui nou debut. Amatorismului i-a luat locul o serie de *Agate negre*, parțial valorificate în *Cuvinte potrivite*. Alexandru George explică ezitarea poetului în mod direct, folosindu-se de o altă mărturisire a sa: *n-am scris pentru tipar și m-am păzit de teme date...; scriu în toate zilele fără această constrângere și adun manuscrisele fără scop..., iar la citire, selecția e făcută prin rezistență*. Eseistul își continuă demonstrația, considerând că marile talente se construiesc

treptat și nu se epuizează în debuturi juvenile. Este amintit Rimbaud, apoi Bacovia, la care constată un declin valoric, după cel de început volum, *Plumb*. Se pune, totuși, problema dacă o conturare a unei personalități în toată puterea cuvântului poate fi așezată pe un grafic, respectiv, cât de corect este să judecăm epuizarea sau, din contră, explozia creativității unor titani, în funcție de vârsta la care au venit cu primele confirmări, ignorând tare personale, deseori inimaginabile prin dificultatea vieții, pentru care au subscris. După 2000 de ani este ușor să realizezi statistici, dar, raportându-ne realmente la primele forme universale ale literaturii, pe care nimeni nu le-a mai judecat, din neputință și lipsă a surselor, nu găsim deloc util demersul. Rezultanta de excepție este singura de luat în seamă, indiferent când a fost ea înregistrată.

Prietenului N.D. Cocea, Arghezi îi datorează publicarea constantă în revista *Viața socială*, cu sau fără știrea sa, a unor lucrări ce vor fi constituit ucenicia pentru lirica grea ulterioară. Iată o încercare din 1910, tangențial simbolistă, pe care Alexandru George nu o găsește tocmai fericită: *Decembrie, ca un paradis/de marmur și scânteii/hlamide și-a deschis/și dintre tei/un vaiet lin de clopoței/suspină abia, ca-n vis. (Drum de iarnă)* Aflăm că, în mod parcimonios, în perioada antebelică, poetul a publicat sporadic multe dintre versurile incluse ulterior în tomul *Cuvinte potrivite*, favorizând o febrilă activitate de ziarist. Excelentă alegere, aș spune, de vreme ce anticipează rolul său marcant jucat în redacția *Cugetului românesc*, pe care l-a condus prestigios și care notează, nu-i așa, un alt debut. Criticul contemporan savurează polemica înregistrată cu Nicolae Iorga, descoperindu-l pe Arghezi deopotrivă vehement și nonconformist, atunci când apără *Literatura nouă*, iar celor de astăzi rămânându-ne să descoperim un limbaj uneori șocant, care germinează și care va da naștere ulterior esteticii urâtului: *Limba românească începe să aibă piezișuri, măsuri și transparențe și o manufacturare nouă. Analizați numai cretinismul sincer al criticii uimite. Criticii de meserie sunt aproape disperăți. Ei nu înțeleg cum s-a făcut și cum se face că ștofa limbii, la care ling ei molcom de câteva decenii și o îmbălează, începe să aibă inflexiuni de mătase și chiar, pentru potența lor labială, o suculență neobișnuită. Docili catâri ai grasului bun-simț, ei ar trebui cel puțin să răcnească a bine, dacă nu să și jubileze, dar trecutul lor îi ocărăște, și criticii profesioniști au și ei punctul lor de onoare, acela de a muri precum au trăit, catâri, îndeosebi atunci când sunt și catâri universitari.*

Debutul în volum se produce în 1927, prin *Cuvinte potrivite*, „bălțată eroare“, în opinia lui Ion Barbu și „bilanț“ sau „antologie de treizeci de ani“, din punctul de vedere al lui Alexandru George. În binecunoscutul pamflet *Poetica domnului Arghezi*, poetul matematician îl acuză pe confratele său de lipsă de substanță, facilitate și desuetitudine a temelor. Nota personală nu este mascată și devine mult mai periculoasă, conștientizându-se influența pe care Barbu o avea în rândul tinerilor. În replică, scriitorul secolului al XXI-lea omagiază munca îndelungată a celui care, în mod răbdător, a adunat perle pe care le-a publicat atunci când a fost sigur de sine, asumându-și atât deziluzia criticii incorecte, cât și continuarea iureșului tipăriturilor, ca un răspuns superior și ca o confirmare a realei valori. Mă întreb ce s-ar fi întâmplat dacă, din aceeași pudoare intelectuală care l-a ținut 30 de ani și, marcat sincer de reacția barbliană, Arghezi ar fi decis să renunțe a mai publica. Mă și bucur, însă, reformulând și convinsă fiind că nimic nu e întâmplător, implicit felicitându-l pentru acest debut târziu, care, prin maturitatea vârstei, i-a permis să continue. În mod categoric, nu același lucru s-ar fi întâmplat, dacă toată această tevatură care a însoțit apariția primului volum ar fi avut loc cu

20-30 de ani mai devreme. Le va fi datorat mult și apărătorilor sinceri, obiectivi, care au găsit locul potrivit pentru maestru, ca să parafrăzăm titlul discutat. Vladimir Streinu remarcă influența lui Baudelaire în scrisul arghezian și *forța hugoliană de expresie*. George Călinescu notează admirativ trăsăturile eminesciene și cele ale lui Verlaine în lirica supusă atenției, dar și *amestecul inanalizabil de realism material, fluturător fior al necunoscutului*. Împăcați, contemporanii mei subscriu fericit și îndatoritor...

Flori fără mucigai din folclorul românesc

Lui Alexandru George îi revine meritul de a fi explicat versul frust al maturității argheziene, fascinant și tăios, prin întoarcerea la origini. Ceea ce multora li se părea strict vulgar în adresabilitatea lirică a poetului a devenit material de investigație tradițională pentru eseist. Prea mult nici nu s-au înșelat cei grăbiți, dacă interpretăm etimologic termenul *vulgar*. Cu modestie, admit că înțeleg și simpatizez cu opinia conform căreia folclorul autentic stă la baza esteticii *Florilor de mucigai*. În sens larg, termenul poate fi sinonim cu *popular*, dar în accepțiune polisemantică, cel din urmă își dezvăluie miraculos sensuri autohtone. *Țărănismul* pe care l-a intuit criticul contemporan în opera înaintașului său nu este unul de blamat și cu atât mai puțin fals, ci o construcție riguroasă și sinceră a unui calapod românesc urban, găsindu-și resursele într-un alt fel de folclor, în aparență urât, în esență transparent, al lumii de zi cu zi. Așa cum literatura evoluează, așa și afluenții poporanismului românesc revitalizează scrieri moderniste și postmoderniste, fără îndoială, pionieratul fiind asigurat de Arghezi. George observă elegant fațetele influențelor folclorice la Alecsandri ori Coșbuc, Sadoveanu și reinventează termenul pentru bucureșteanul cu numele real Ion N. Theodorescu. Ceea ce frapează este râvna cu care se creează legături genetice, aproape psihologice, intuitive, cu originile gorjene ale tatălui poetului, chiar presupunerea că cel din urmă s-ar fi născut în respectivele locuri, venind din fragedă copilărie în București. Apoi, observația că Arghezi nu vorbește deloc de backgroundul său matern ori patern, ceea ce nu ar împiedica o explicație conform căreia sevele unui pământ de baștină nu ar putea înrâuri o creație vivace târzie, așadar, așezată, recognoscibilă. Subiectiv, Alexandru George, el însuși un bucureștean par-excellence și un iremediabil îndrăgostit de urbea sa, rememorează picanteriile și întâmplările nevinovate ale predecesorului său, copil: *Toate evocările lui, îndepărtate în timp, sunt tipic urbane, sunt ale unui om care și-a format privirea la spectacolul străzii bucureștene și a pitoreștilor ei figuri – Ali, bragagiul turc, fost prizonier de la 1877, Moș Nicolae cel care iubea portocalele și nu vindea decât aceste fructe..., târgul de covoare dintre biserica Domniței Bălașa și Spitalul Brâncovenesc... sau nebunul tragic Sângerece, personaj real, hărțuit de copiii străzii și linșat de mahalagii timpului...* Nimic idilic în scrierile mari, numai că limbajul uliței de mahala, să-l numim adaptat slangul bucureștean interbelic, a frizat latura folclorică, luând, în sensul propriu, ceea ce este popular, stradal, mai clar, în ea. Interesant este că Arghezi s-a adaptat, chiar a creat o modă, a inovat, a uimit, a adus firescul în literatura civilizată, parcă în frac, dacă ne gândim la romancierii citadini contemporani lui, îmbunându-l pe cititorul care, în loc să arunce cartea cât colo, a înțeles și a compătimit soarta celor invocați direct sau indirect în lirica aproape contaminată a artistului. Mai mult, revin la Alexandru George, care probează punctual teoria sa, statuând un anticalofilism față de Junimea. Dacă Maiorescu vedea în poezia populară o funcție educativă, aproape clasică, Arghezi căuta un efect de contrast: *Modul popular de a zice un lucru e totdeauna la el un mod de a izbi auzul,*

de a scandaliza. Sintetizând, se observă faptul că *nu utilizarea folclorului poate fi caracteristică pentru felul lui de a scrie, ci modul de utilizare foarte particular și nou*. Exemplificarea este cu atât mai verosimilă, cu cât i se alătură versuri candido din tinerețe, parcă pentru a se justifica formația reală a omului educat, care a utilizat resortul popular, numai de el știut, din rațiuni exclusiv scriitoricești: *Nu vă lăsați! Mâncați-l viu, să-l arză focul,/Că spurcă unde șade, nemernicul, și locul...* de comparat cu *Un veac, iubita mea, de când/ Am adormit culcați alături! Fu dulce cupa cu venin!* Nu în ultimul rând, Arghezi se va fi situat în linia acelei direcții a primei jumătăți a secolului trecut, când fiecare personalitate marcantă se impunea printr-o notă personală născută dintr-un tipar al opoziției, reacției față de ceva. George constată că *Forile de mucigai* au apărut în plin moment de glorie al ermetismului, eu merg mai departe și, purtând vina de a fi concitadina lui Ion Barbu, îl suspectez pe Arghezi de un binemeritat răspuns dat acestuia, imediat după înfierarea suferită la publicarea primului volum. Cert este că Arghezi și-a conturat aura personalității prin acest tip virulent de scriere, care nu a constituit decât o punte pentru nenumăratele tipărituri ulterioare, de o cu totul altă factură. La fel de verificat este faptul că va fi născut mici demoni în mintea unui Marin Sorescu ori Marin Preda, de a scrie plebeu, dar rafinat, într-o manieră rural-urbană, general acceptată.

Simpatii, antipatii, oameni...

Un scurt capitol intitulat *O muceniec pe care o accepi anticipat*, din cartea *Marele Alpha*, este mai degrabă o pledoarie în favoarea situării demne a personalității argheziene într-un loc unic și nedetractabil, caracterizat prin autenticitate și originalitate. Resemnarea oricărui poet de a mistifica o critică ce se străduiește să aducă argumente în favoarea unor școli care l-au influențat, ca să nu spunem în cea a plagierii estetice a unor nume mari, este explicabilă și în cazul lui Tudor Arghezi, pe care l-au introspectat circumspect mulți, începând cu Șerban Cioculescu. A nu se intui o rea voință din partea renumitului critic, ci doar o profesiune de credință, cu care ne obișnuise. Alexandru George respinge considerentul conform căruia *Arghezi s-a format în ambianța simboiștilor francezi, pe lângă estetiști intransigenți ca Al. Macedonski și Bogdan-Pitești*. Știe că cel din urmă a avut relații amicale cu poetul, dar, ca *simplu degustător de artă, lipsit de o concepție precisă*, nu ar fi putut să contribuie cu nimic la construcția arhitectonică a operei celui renumit. În plus, contemporanul meu reperează principii fundamentale după care s-a ghidat maestrul, conceptualizând un soi de idolatrie pentru maniera sa constant simplă de a se impune valoric. Dacă un creator precum cel al *Horelor* ori al *Versurilor de seară* s-a format într-o epocă dominată și de decadentism, dar și de realism ori naturalism, înțelegem dorința expresă de ase individualiza, cel puțin prin animația unui spirit total opus acestora, prin apelul la neutralitate, adică, prin îndepărtarea de riscul de a reda viața, așa cum este ea, fără implicarea actului aristic: *Maniera argheziană e, în primul rând, o atitudine de artist care știe că stăpânește o putere fără limite de a reforma realitatea, de a o face mai urâtă sau mai frumoasă, de a lucra mereu asupra ei, dar oricum de a o dezvălui mai expresivă*. Autointitulat „papagal căznit“, Arghezi a avut simpatii și antipatii, ca orice om, care, fără doar și poate, au servit ca probe ale raportărilor sale intelectuale, ori de câte ori s-a reinventat liric. George descoperă că l-a evocat deseori pe Caragiale drept un scriitor de excepție. La antipozi s-a situat Liviu Rebreanu, a cărui proză pare să-i fi produs oroare. Nici nu ar fi fost posibil a gândi altfel această stare de fapt,

reactivând antinaturalismul său și indignarea față de orice viziune ternă, nondetectabilă aprioric. Ce mai scrie, programatic, Arghezi în *Cugetul românesc*? Fără tăgadă: *Numai prostimea culturală își închipuie că arta e o cravată și literatura e o umbrelă... Artă fără suferință nu există.* Minge la fileu pentru George, care vede în idolul său reprezentantul exemplar al celui care *angajează toată răspunderea celui implicat în actul creației.* În *Vers și poezie*, se teoretizează conceptul poeziei pure, prin delimitarea de amalgamul altor forme de literatură. Ulterior, se dezice și de imixtiunea falșilor scriitori proveniți din rândul ziariștilor, fără a nega existența duală a celor două profesii de credință în facultățile creatoare ale unei aceleiași persoane, atâta vreme cât cel vizat le poate îmbrățișa pe ambele, în manieră superioară și lipsită de interferare: *Poezii care devin jurnaliști nu-s poeți, ci copii spălăcite... Jurnalismul e numai o supapă trecătoare a stomacului strâns în chinga sărăciei, nu-l ispitește pe adevăratul scriitor.* „An example in point“, cum ar spune englezul, îl constituie însuși Eminescu, la care George observă că *distanța dintre poet și ziarist este enormă.*

În concluzie, actul temerar al scriiturii argheziene este neîndoielnic rezultatul unei formații personale autentice, trudite, dar beneficiind de harul rar de a transforma talentul nativ și gândul bine intenționat în fluentă, cursivă, relaxantă așternere pe hârtie, mărturie fiind numeroasele volume publicate într-o viață de om, fie ea deblocată, în a doua sa jumătate, indiscutabil profund inspirată și matur aplicată.

Experiența monahală

Mărturisesc că am decis să-mi exprim punctul de vedere în legătură cu alegerea făcută de Arghezi în tinerețe, aceea de a îmbrăca vremelnic haina monahală, dintr-un alt resort decât cel care l-a determinat pe Alexandru George să se întrecă pe sine însuși, în capitolul *Am câștigat puterea ce-a rămas.* Dacă privesc lucrurile influențată de educația religioasă pe care mulți am dobândit-o, admit că nu am înțeles niciodată indecizia psalmistului, altminteri inefabil, strigătul și căutările lui perpetue întru divinitate, câtă vreme a experimentat în mod real viața din mănăstire, un loc în care este de presupus că s-a putut apropia de Dumnezeu. Sunt și *Icoanele de lemn*, ce-i drept, dar niciodată nu am acordat credit prozei în fața versului. Adevărata dezvoltare a unui artist, trădare, dacă vreți, se realizează în poezie. La urma urmei, restul e ficțiune, nu oferă aceeași credibilitate. Iată, de pildă, în aceste tablete de care am amintit, sunt multe fantasticisme, iar textele dovedit inspirate din realitate sunt prea dure, așadar vinovate de un subiectivism nepermis. Parțial, au valoarea unui jurnal sau al unei spovedanii. Direcția impusă de autor este, însă, unilaterală, evident virulentă, fie și justificat, din pricina repulsiei față de *noroiul* găsit acolo unde se aștepta mai puțin. Sunt și cuvinte de laudă pentru adevărații și, nu întâmplător, marii monahi, dar eterogenitatea lumii schimnice pare să nu-i fi fost pe plac tânărului și curatului aspirant. De pe un soclu al ateului închipuit, aș fi interesată să aflu ce l-a motivat intim pe poet să se joace atât de mult cu viața lui, fără a se teme de pedeapsa Celui de Sus. Debutază la 16 ani, se călugărește la 20, primește acceptul să treacă la catolicism la 25, când pleacă din țară și completează un an de stagiul la Fribourg, se întoarce dezamăgit, o ia de la capăt. Da, mi-aș putea explica astfel lipsa dorinței de a publica încă un sfert de veac de atunci încolo. S-ar justifica tăcerea și lipsa de reacție, ca o autopedeapsă, poate o căutare a sinelui, un dezinteres real, după câte va fi acumulat, surprinzător ori nu, ca sihastru. De ce nu, o prelungire a călugăriei în viața mireană, din obișnuință, rușine ori bun simț. Neliniștile rămân, pentru că, așa cum ne-am obișnuit, Arghezi

nu vorbește niciodată despre sine. Aroganță, protejarea persoanei sau un jurământ neștiut, moștenit, poate, tot din monahie. Dumnezeu l-a iertat, pentru că după un „post“ crunt, a primit totul: familie, har, faimă, recunoaștere, antum și postum.

Nu aceleași curiozități nefaste și superficiale l-au marcat pe Alexandru George, însă. Capitolul împricinat mi se pare cel mai bun din întregul volum, dar și cel mai pățimas susținut. Nu a spus-o, dar intuiesc că, pentru el, anii petrecuți de Arghezi la Cernica au fost ca o frecventare a cursurilor unei facultăți, un fel de Eminescu într-o altă Vienă. Surprinde declarația puștiului ajuns a se justifica de ce va fi venit la mănăstire: *Vreau să învăț a scri pe dedesubt*. Mai mult, este convins că aici s-a format marele om ca scriitor, aici a devenit poet, în adevăratul sens al cuvântului: *Dincolo de primenirea vocabularului și întoarcerea stilului la sintaxa arhaică a textelor sacre, credem că putem afirma că anii aceștia obscuri reprezintă momentul crucial al existenței sale și că celula albă a mănăstirii Cernica a fost creuzetul în care sufletul lui incandescent s-a format printr-o operație tainică, oricum, imposibil de lămurit, dar ireversibilă*. Criticii literari ai vremii sale au avut reacții diverse, cum era, de altfel, de așteptat. Nechifor Crainic l-a repudiat, critica raționalistă a recunoscut influența religioasă asupra scrierilor sale, iar Crohmălniceanu a eșuat încercând să-l analizeze în mod exagerat, așa cum remarcă George. Din punctul său de vedere, Arghezi a rămas până în clipa morții *poetul credinței și al tăgădei*. Un adevăr la care eu nu mă pot ralia. Nici nu ignor dimensiunea spirituală, de care Arghezi s-a bucurat deplin, așadar, despre ce vorbim?! S-a jucat cu noi toți. Zâbind hâtru și cârcotaș, cum îl știm. Am confundat omul cu artistul.

Drama intelectuală

Alexandru George vorbește despre o reprezentare *patetică și radicală* a acestui filon. Nici că reușea să surprindă mai veridic metafora plasticizată argheziană, decât prin revelarea critică a termenului *noapte*, obsedant și des întâlnit în lirica sa de maturitate. Însăși ultima lumină a tiparului (oximoronul este voluntar) poartă acest titlu. Analiza surprinde pe de o parte nota de mister a acestor „slove făurite“, iar pe de altă parte încercarea de evadare a unui spirit obosit, chinuit, îmbătrânit, duelându-se neostoit cu orgoliile omenești și cu umilința necesară. Nu însă și cu smerenia ori cu abdicarea de la principiile de-o viață. Este o tentație enormă să traducem imediat cuvântul prin „moarte“, ceea ce este perfect plauzibil, neputând alunga temerile inerente ale oricărui creștin, totuși, muritor. Perisabilitatea firii umane devine cântec de lebadă, până la un punct similară celui mult mai deschis și candid asumat, al lui Blaga. S-ar greși, însă, dacă ne-am limita numai la această interpretare și am violenta pluralismul ideatic al colosului capabil să desfacă necunoscutul în infinite sensuri. Autorul *Marelui Alpha* notează riguros câteva dintre cele mai respectabile definiții ale *noapților* argheziene, fără a cădea în păcatul macedonskian, dar, mai ales, fără a se lăsa copleșit de întortocherile diplomatice ale poetului care, acum își oferă sufletul în căușul palmelor, acum se refugiază temător ori circumspect. Nu susțin o singură observație a eseistului, pe aceea în care pune semnul de egalitate între obscurul din lirica argheziană și cea din formația intelectuală a gigantului. Chiar dacă a fost bine intenționat și a dorit să traseze un loc geometric comun, găsesc că riscul interpretărilor subterane este imens, așa că mă situez pe o axă negociantă, de tip obscur-clarobscur, păstrând ordinea elementelor anterioare.

Într-o primă încadrare, George statuează generalul valabil conform căruia *pentru Arghezi noaptea e elementul ostil, expresia necunoscutului și a nesigurăței*. Motivul acesta

central, alteori numit mai simplu *întuneric*, este când zid de nepătruns, când abstractă confuzie și rătăcire: *Și semănați, ca noaptea ce vă naște/Sfială și-ndoieli unde-ți cădea*. Retorismul continuă cu seria sinonimică, propunându-ne *negura*: *Tu ești oare sfinxul din poveste/...Negură, namilă?* Cunoașterea devine scutul de taină al cititorului înspăimântat ori al celui dezamăgit că nota misterioasă cu care ne obișnuiseră romanticii, de ce nu, și cea superioară, proprie simboiștilor, rămâne simplă conotație acceptat funebră, pentru moderniști. I se opune firesc necunoașterea, dublată de implicarea totală a omului simplu care își propune să descifreze misterul universal. Numai că, dacă la Blaga, de pildă, demersul este condus spre înălțimi, la propriu și la figurat, la Arghezi tenebrele se ascund în pământ, iar căutările sunt rudimentare, puse pe seama individului trudnic săpând, poate scormonind lutul neîndoielnic negru, *pentru a investiga misterul vieții terestre*, spune criticul. Procesul este etern reiterat, tocmai pentru că este supus în mod conștient eșecului, dar explică dinamica pe care poetul a împrumutat-o căutărilor sale, pe parcursul întregii vieți. Inclusiv căutarea lui Dumnezeu. Unul dintre cel mai bine șlefuite diamante argheziene este în *Două stepe*, poezie superbă din ultima perioadă de creație, o conceptualizare a disperării metafizice, în care Alexandru George dejoacă multe ipoteze nefondate, constatând că *misterul e deopotrivă al pământului și al cerului și copleșește pe rătăcitorul între cele două planuri ale realității*. Eu aș remarca evoluția din lirica argheziană, strict limitându-mă la înțelesul termenului primordial, explicabilă prin maturizarea creatorului. Apariția unui al doilea plan, opus celui terestru, nu demult scotocit, nu reprezintă nici acum o evadare, ci un drum dus-întors, nicio abatere de la axă nefiind permisă. Greu de spus dacă accețiunea se pozitivează, comparând-o cu precedentă, când insul muncitor încă mai spera să găsească ceva sau dacă se pecetluiește tragic, fără a se striga, însă, decepționat, neputința: *O stepă jos, o stepă neagră sus/Se-apropie împreună și sugrumă/Calul de lut și câinele de humă/Și omul lor, din umbra din apus*. Două lucruri mai frapează. Nu descopăr la Arghezi nicio încercare de reușită, prea multă decepție, prea învins spirit, luptă pierdută și fals propusă, cu final cunoscut. Autoflagelare, teamă sordidă, instrument al creației - voit novator sau la fel de șocant cum ne propusese inedit, prin estetica urâtului. Cine să-l mai înțeleagă?, m-aș autoiluziona și eu. Autorul eseului constată că *periplul cunoașterii e absurd și fără oprire, precum chinul unui damnat și dovedește, citând: Unde ne ducem? cine ne primește?* Apoi pecetluiește totul cu lacătul arghezian, „simbol al nepătrunsului“, motiv literar la fel de des folosit ca cel al *noștii* raportate, cuvinte aflate indubitabil în corelație intim literară și devenite reprezentative pentru universul arghezian: *Oriunde-ți pipăi pragul, cu șoaptă tristei rugi/Dau numai de belciuge, cu lacăte și drugi*.

Antiretorism

Interogațiile retorice *Eu eram? Eu nu eram?*, devenite titlu ale unui alt capitol din eseul critic *Marele Alpha*, sunt o contrametaforă la shakespeareanele „to be or not to be“. Deloc întâmplătoare apariția celor două pronume, o previziune a eului dedublat arghezian, a unui artist aflat permanent în căutare de sine. Alexandru George remarcă excelent faptul că poetul este *singurul care s-a apostrofat pe sine și că a transformat monologul în dialog...*, *pe tonul și în stilul unei dispute cu altul*. Punct și contrapunct reunite în și mai mari dezagregări, rătăcirii interiorizate, spaime, cedări nervoase, deghizări, observate de critic în confesiunea *Vraciul*, operă cu caracter programatic și măr al discordiei pentru cei grabnic hotărâți să diagnosticeze un spirit prea înalt, ca să poată fi așezat într-un pat procustian. În egală măsură

portret al lumii și autoportret, totalitatea acestor versuri transpar prin *orgoliul suprem, al individualismului acut, al nepăsării feroce și disprețuitoare*, spre a-l cita pe George. Suficient material pentru Șerban Cioculescu, care a pus semnul egalității între orgoliul arghezian și „satan“, o altă viziune asupra celor doi *eu* invocați de noi anterior.

Despre satanism este greu să discuți, cel puțin ca influență într-o operă literară. Unii l-au văzut ca pe o reală sursă de inspirație, alții ca pe un miraculos panaceu pentru reușita mesajului poetic, dar e incredibil cum i-a căzut în plasă tocmai căutătorul de esențe lumești și divine, Arghezi. Riscul luării în serios al termenului este imens, pentru că suntem datori să nu ne îndepărtăm de tradiția românească, prin care termenul este sinonim cu „necurat“, respectiv, cu nereușita. De dragul liricii culte, nu ne putem permite alunecarea spre ocult, doar pentru că, de pildă, psalmii lui Arghezi nu sunt totdeauna convingători pentru unii. Se pierde permanent din vedere actul artistic, relația poezie-lume exterioară și se confundă misiunea profetică a artistului cu o banală știre de ziar, în care îți recunoști deschis pornirile, convingerile, mai mult sau mai puțin religioase, în consecință, mai mult sau mai puțin „curate“. Magia adevăratului poet, care cucerește suflete, îl poate transforma într-un vrăjitor, dar strict din acest punct de vedere, nu având conotația miraculos-fantastică din tradiția înnegurată a folclorului românesc. A fost suficient ca printre numeroasele demonstrații antilaice să apară versuri grele precum *arhanghelul mare taciturn, / neliniștit de greaua lui putere*, ca să se vorbească în mod deschis despre diavol, pentru ca apoi, nemeritat, să se interpreteze actul creației reușite drept un răspuns la o putere supranaturală oferită acestuia, de vreme ce *atinge neatins noroiul / și poate duce drum și peste cer*. Este categorică aluzia și implicarea îngerului decăzut, dar nu este reală poziționarea sa pe un pedestal, așa cum greșit au făcut-o mulți critici. Arghezi este departe de a fi un artist simplist, care împarte lumea în rai și iad și care se răzbună imediat pe tot răul obștesc, invocându-l pe satan. Se pierde permanent din vedere funcția supremă căreia i s-a subordonat artistul, căutarea, analiza psihologică a sinelui, fie ele și prin actul de curaj de a sfida, de a privi în față răul suprem, pe satan. Excluză este catalogarea liricii argheziene ca fiind „posedată“ de satanism, certă rămânând invocarea conceptului, strict ca o unealtă de lucru, de psihanaliză, realizată cu mijloacele unui fin bijutier, așa cum i-a stat totdeauna bine lui Arghezi „cel bătrân“ (a se citi cel experimentat). M-am îndepărtat de eseul critic și de această dată, în mod impulsiv și instinctual, mulțumindu-i lui Alexandru George pentru a fi ridicat această problemă, a o fi explicat răbdător și folosind dovezi indubitabile, așa cum conchide în pasajul următor, cu al cărui mesaj empatizez profund: *puterea diavolului nu e de admis decât într-o viziune radicală a lucrurilor, pe care alte viziuni ale liricii arghezieneo contrazic în modul cel mai categoric...; ...e un procedeu pe care l-am întâlnit și alteleori în poeziile lui Arghezi, acela alscindării eului și discuției în dialog cu sine însuși*.

Pamfletul pentru lume și suflet

Ediția din 2005 a eseului *Marele Alpha*, a II-a, anexează un capitol interesant, *Estetica și pamfletul arghezian*, care mi-a produs o dublă plăcere: pe de o parte, pentru că era necesară și o astfel de abordare, pentru a avea imaginea completă a maestrului; pe de altă parte, pentru că am descoperit un Alexandru George maturizat, după 30 de ani, cam cât i-a luat lui Arghezi să redebuteze în volum. Abordarea pamfletului este insinuant directă și dificilă, pentru că eseistul s-a străduit să se raporteze la întregul operei, nu numai la volumul arghezian intitulat ca atare, *Pamflete* (ediția din 1979, publicată la Minerva). Relația de coordonare cu estetica

este corectă, pentru că spiritul poetului s-ar putea defini tocmai sub amprenta celui de-al doilea termen. Se pot evidenția similitudini cu ironia, sarcasmul, înverșunarea vie, deseori asumată, mai mult, ne putem elibera de povara incertitudinilor, atunci când ni se pare că se trece prea ușor de la prospețime florală la putregai abject. Concret, George trece în revistă situații care așază fără dubiu scrisul în scripetul pamfletului și care, dacă n-ar violenta auzul prea fin al concetățenilor, s-ar opri strict la a-l binedispune. Titluri precum *O jigodie literară*, *Hiena* sau *Dumnezeul ipotecar* nu permit vreun alt comentariu. Cu siguranță, invită la o lectură riscantă. Analiza atât de cunoscutei tablete *Baroane* ne demonstrează, însă, că oricând e loc de mai rău în micile răzbunări sau cel puțin revanșe târzii ale scriitorului. Flashuri aparent banale, în care un medic moare lângă patul pacientului, un nefericit care-l vizitează pe Arghezi în închisoare, oricum bine intenționat, este pedepsit aspru pentru îndrăzneală sau un altul în care este descris insistent și aprig un nou-născut diform creionează o dimensiune poate spectaculoasă, însă imediat, tragică. Ceea ce trebuie reținut este modul în care și-a desăvârșit maestrul pamfletele, în propria-i manieră, prin apelul la cuvânt, și nu la oricare, ci la cel potrivit. Tehnica domniei sale constă tocmai în alegerea termenului oportun, în situația ideală. De aceea citim uneori *frumuseți și prețuri noi*, iar altele *bube, mucegaiuri și noroi*. Arghezi-artistul este când îndrăgostit de lume, când pornit asupra ei, astăzi impresionat, ulterior dezavuând tot ceea ce l-a înșelat. Predispoziția aceasta lăuntrică de a parcurge facil desubiectivarea, dacă ar fi să inventez un termen, intraobiectivarea, ca să continui să mă joc de-a cuvintele, l-a situat într-un loc intangibil și poate tocmai de aceea supus amenințărilor. Câtă infinită tristețe ascunde, iată, această autopersiflare! Pentru că, „pamfletând“ (după modelul „cochetând“) odată cu lumea, te integrezi în acest univers construit și ești responsabilizat. Câtă neputință de a salva binele general și cotidian, așadar, câtă dramă... Sau să închei mai bine cu paragraful final din carte, al domnului Alexandru George, cel care mi-a pricinuit scrierea acestui articol: *Nu numai limbajul poetului se mântuie, dar însăși acțiunea sa artistică urmează aceeași cale și ajunge la același nivel de purificare a ceea ce în ea ar putea fi blamabil. Frumusețea realizării artistice nu numai că produce o conversiune a tuturor elementelor ei constitutive, dar face să-și câștige adevăratul sens, intenția care le-a urmărit, le-a scos la iveală și le-a pus în mișcare.*

Bibliografie

- George, Alexandru – *Marele Alpha*, Editura Cartea Românească, București, 2005.
George, Alexandru – *Întâlniri*, Editura Cartea Românească, București, 1997.
Arghezi, Tudor – *Pamflete*, Editura Minerva, București, 1979.
Dragoș, Nicolae (culegere de evocări alcătuită de...) – *L-am cunoscut pe Tudor Arghezi*, Editura Eminescu, București, 1981.
Vianu, Tudor – *Arta prozatorilor români*, Editura Eminescu, București, 1973.
Cărtărescu, Mircea – *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999.
Simuț, Ion – *Un clasic al modernității*, România Literară (nr.15), București, 2006.